

Jaargang 44

Nummer 2

Maart 2013

Docentendag 2013

Maatschappij & Politiek

Vakblad voor
Maatschappijleer

Grondwetposter

De meeste mensen zijn blij dat we een Grondwet hebben, maar weten niet wat er in staat. Dat komt ook omdat je de Grondwet niet op elke straathoek tegenkomt.

ProDemos brengt daar verandering in met de Grondwetposter: een poster met de volledige tekst van de Grondwet erop. Met de poster geeft u de Grondwet een plaats in uw lokaal.

De Grondwetposter kost €2,50 en wordt gevouwen in een envelop toegezonden. Bestellen kan via: www.prodemos.nl/posters

U kunt kiezen uit lessen met verschillende thema's:

- Rechtspraak (nieuw!)
- Stemmen en de stemprocedure
- Eigen invloed
- Politieke partijen
- Formatiespel
- Rollenspel lokale politiek (alleen mbo-niveau 3 en 4)
- Europa
- Rechtsstaat

Gastlessen op het mbo

ProDemos verzorgt gratis gastlessen voor mbo-studenten bij u op school. Hier zijn geen kosten aan verbonden. De gastles is interactief opgezet en wordt gegeven door een van onze enthousiaste gastdocenten.

Meer informatie over de inhoud van de gastlessen vindt u op www.prodemos.nl/gastlessen.

Daar kunt u zich ook aanmelden.

Redactioneel

Sinds vorig jaar stelt de lerarenopleiding waarvoor ik werk haar studenten bloot aan een collegereeks over argumenteren. Bedoeling: leren redeneren, leren debatteren, leren dat een mening amper die kwalificatie verdient als je er geen argumenten voor hebt en leren drogredenen te doorzien. Gezien twee bijdragen aan de Docentendag lopen we keurig in de pas met pleidooien om bij Maatschappijleer meer aandacht aan argumentatie- en redeneervaardigheden te besteden. Twee? Ja, want waar Gerard Ruys het expliciet tot onderwerp van zijn bijdrage maakte, deed Ernst Hirsch Ballin dat in zijn plenaire lezing in een interessant terzijde. Als CDA'er vormt zijn geloofsovertuiging voor hem de inspiratiebron voor zijn politieke standpunten, dat spreekt vanzelf. Dat betekent echter niet dat hij die geloofsovertuiging als argument naar voren kan en mag brengen, legde hij uit. Integendeel zelfs: men dient inspiratiebron en argument niet met elkaar te verwarren. Wie het politieke debat in gaat doet dat met politieke opponenten die uit andere inspiratiebronnen putten, die evenzeer dienen te worden gerespecteerd als de eigen, maar die op zichzelf genomen geen argument kunnen vormen en dus ook niet als zodanig naar voren mogen worden gebracht. Standpunten hebben argumenten nodig die ook opponenten kunnen overtuigen of waartegen zij contra-argumenten in stelling kunnen brengen. 'Ik vind dat omdat die opvatting voortvloeit uit mijn geloofsovertuiging' mag best ter verheldering van de keuze van standpunt worden aangevoerd, maar is geen argument, want er kan niet mee in debat worden gegaan. De ander kan hooguit zeggen: 'Best, maar ik deel die geloofsovertuiging niet en als je geen nadere argumenten hebt zijn we dus uitgesproken'. Ik denk dat ik Hirsch Ballins terzijde een prominente plek in mijn inleidende college Argumenteren ga geven.

Hans van der Heijde

Inhoud

Succes voor NVLM en ProDemos	4
<i>Docentendag Maatschappijleer 2013</i>	
Ombudsman waakt over behoorlijk bestuur	6
<i>Nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer spreekt op Docentenavond</i>	
Internationaal recht werkt soms averechts	8
<i>Bespreking docentendaglezing van internationaal strafpleiter Geert-Jan Knoops</i>	
Informatiemarkt Docentendag	11
Zonder macht geen burgerschap	12
<i>Meer kritisch burgerschap in maatschappijleeronderwijs</i>	
Nieuw nationalisme en nativisme	14
<i>Nabespreking docentendaglezing van socioloog Jan Willem Duyvendak</i>	
Vitamine I: workshops voor vmbo-docenten	16
Pilot belicht	18
RUBRIEKEN	
Grom	7
De werkvloer	17
<i>PGO</i>	
Mijn lokaal	20
Geknipt	21
NVLM	22
Gesignaleerd	23

Succes voor NVLM en ProDemos

Wolter Blankert

Wat vorig jaar nog als een uitzonderlijk voorrecht gold, leek dit jaar al weer gewoon, bijna een traditie. Het complex van de Tweede Kamer als locatie voor de jaarlijkse Docentendag Maatschappijleer. Op 1 februari trok maatschappijleermennend Nederland naar de Hofstad.

De nieuwe voorzitter van de Tweede Kamer, Anouchka van Miltenburg (VVD), vond het zelfs een *voorrecht* als gastvrouw op te treden voor deze leerkrachten die zich inzetten om een nieuwe generatie te voor politiek interesseren. Vervolgens verklapte ze hoe bewindslieden soms lastige vragen tijdens het vragenuurtje op dinsdagmiddag kunnen ontwijken door slim met de (gelimiteerde) tijd om te springen. Na dit openingswoord stak ook voorzitter van de NVLM Hans Teunissen zijn collega's een hart onder de riem. Er is veel reden voor trots: op de erkenning voor het vak, op de kwaliteit van (profiel-) werkstukken en zeker ook op de aansprekende lessen die de meeste leerkrachten

NVLM-voorzitter Hans Teunissen (links) en Kamervoorzitter Anouchka van Miltenburg (rechts)
(foto: Maartje Strijbis)

verzorgen. Na zo de zaal aan zijn lippen te hebben gekregen, ging hij een heldere stellingname niet uit de weg: 'De Onderwijsraad slaat de plank volledig mis door in haar recente advies burgerschapsvorming aan de vrijheid-blijheid van scholen over te laten'. Natuurlijk zitten er kanten aan die scholen prima

zelf vorm kunnen geven, maar als men resultaat wil boeken mag een verplichte basis voor democratisch burgerschap niet ontbreken. Daarvoor is alle reden omdat Nederlandse scholieren op dit terrein internationaal matig scoren, zij het dat die internationale vergelijking 14-15 jarigen betrof, onderbouw dus: de vruchten van Maatschappijleer zijn nog niet geplukt.

Sophie van Haaps, Christelijk Lyceum Zeist

'Sinds een paar jaar zijn wij een 'LPL-school' (Laptop Per Leerling). Volgend jaar krijg ik daar bij Maatschappijleer ook mee te maken. De bedoeling is binnen de elektronische leeromgeving tot een zo rijk mogelijk aanbod te komen. Bij ProDemos heb ik leuke werkvormen gezien en aan websites bestaat geen gebrek. Mij gaat het er vooral om dat leerlingen zelfstandig aan de slag kunnen. Benieuwd ben ik naar de ervaringen met *flipping* (waarbij de docent het klassikale deel op film zet) om tijd te winnen voor (inter)actieve werkvormen. De grootste uitdaging is de digitale leeromgeving op individuele leerlingen toe te kunnen spitsen. Mijn

indruk is dat educatieve uitgevers bij sommige andere vakken verder zijn dan bij ons, maar de komende vijf jaar zullen er zeker grote stappen worden gezet. Het klopt dat ik op een dag als deze hierover nog niet al te veel kan vinden, maar het geheel blijft voor mij heel inspirerend, de lezingen en de contacten met collega's.'

Docentendag

De Docentendag startte op donderdagavond met Alex Brenninkmeijer en Geert-Jan Knoops als sprekers. Het programma op vrijdagochtend wordt in dit artikel besproken. In de middag vonden in twee rondes zestien lezingen of presentaties plaats. Aan een aantal daarvan besteedt *Maatschappij & Politiek* aandacht in dit of een volgend nummer. De organisatie was bij de NVLM en ProDemos in goede handen.

Plenaire lezingen

De twee plenaire inleidingen van oud-minister Ernst Hirsch Ballin en van Kustaw Bessems (journalist bij onder meer *de Volkskrant*) speelden daar aardig op in. Hirsch Ballin riep de aanwezigen op om 'op een kritische manier naar het staatsrecht te kijken'. Zeker leraren Maatschappijleer zouden een minder historische bril moeten opzetten, dus niet redeneren vanuit een koninkrijk (sinds 1813) dat zich geleidelijk tot een democratie ontwikkelt, met nadruk op vrijheid en mensenrechten. Veel beter is het die democratie als startpunt te nemen en vandaar uit ons staatsbestel te bekijken. Welke onder-

delen zijn voor verbetering vatbaar en wat verdient onderhoud? Zo maakt de Grondwet geen onderscheid tussen nieuwkomers en andere ingezetenen. Dat moet een uitgangspunt zijn, geen discussiepunt.

Kustaw Bessems hield zijn publiek een spiegel voor met citaten uit maatschappijleerboeken. Die lijken erop te zijn gericht 'leerlingen tot kuddedieren te willen transformeren' door de vanzelfsprekendheid van groepsvorming erin te slaan. Volgens de spreker zouden afwijkende en vooral eigen visies en gedragingen veel meer als normaal moeten worden gezien. Groepsbanden kunnen mooi zijn, maar zijn vaak ook knellend en zeker niet vanzelfsprekend. Ook politieke partijen lijken soms meer op sekten door alsmaar op de noodzaak van partijdigheid en de angst voor *gedoe* te hameren. 'Meer aandacht voor een eigen(zinnige) weg in de klas', luidde de conclusie van Bessems; een aansporing om op het eerste gezicht vanzelfsprekende teksten ('Iedereen behoort tot een groep, daaraan moet je je aanpassen') nog eens kritisch onder de loep te leggen. Mogelijk is de *sociologische pilaar* van het vak verantwoordelijk voor dit benadrukken van de mens als kuddedier in heel wat schoolboeken.

Leermiddelenmarkt

De Docentendag vindt al bijna veertig jaar plaats, maar bij zeker de eerst tien draaide het om de leermiddelenmarkt (zo heette de dag toen ook). Niet zo verwonderlijk, want in die oertijd van

het vak stortten leerkrachten zich als hongerige wolven op alles wat bruikbaar voor hun lessen oogde.

Die leermiddelenmarkt maakt nog steeds deel uit van de dag, met (vrijwel) alle complete methoden van educatieve uitgeverij op aantrekkelijke wijze uitgesteld.

Daarnaast is een flink aantal *maatschappelijke organisaties* vertegenwoordigd. Die hebben het zwaarder dan in die beginjaren. Toen voorzagen ze in de behoefte om het uit hiaten bestaande leerplan vorm te geven, nu moeten ze een plaatsje zien te veroveren als aanvulling op de lesmethoden die het leerplan nauwgezet in hapklare brokken aanbieden.

Soms schiet de politiek sommige van deze organisaties te hulp door een onderwerp dwingend voor te schrijven. Een recent voorbeeld daarvan is de verplichting leerlingen respect bij te brengen voor Artikel 1 van de Grondwet (gelijkheidsbeginsel) op het terrein van seksuele geaardheid (*homo-educatie*). Sommige scholen schuiven deze *hete aardappel* met plezier door naar een externe organisatie als Voorlichting in de Klas. Moeilijker heeft Stichting Nederlandse Veteranendag het die ook gastlessen aanbiedt zonder te kunnen refereren aan enige oekaze van bovenaf. Oudgedienden werden geconfronteerd met de veranderende tijden door het ontbreken van clubs op het terrein van milieu en ontwikkelingssamenwerking, in die oertijd van het vak voerden die de boventoon.

Marc Smits, Kellebeek College Breda

'Zo'n dag vind ik in zijn geheel bijzonder inspirerend. De lezingen zetten je tot denken aan en de geëxposeerde leermiddelen brengen je soms op aardige ideeën, al zijn ze voor mij minder essentieel. Naast Maatschappijleer verzorg ik Maatschappijwetenschappen, nee, niet binnen de pilot, gewoon het bestaande programma. Dat bevalt me prima. Ik werk vanuit een duidelijke context, zo veel mogelijk aansluitend op waar leerlingen mee bezig zijn. Met het nieuwe programma verwacht ik dan ook geen problemen.'

Enquête

Deze leermiddelenmarkt, met zijn aantrekkelijke kramen, zorgt voor een nuttig gebruik van de openbare ruimte, in dit geval de centrale hal van het Kamercomplex en de grote zaal van ProDemos (waar de afsluiting plaatsvond). De standhouders sloven zich uit om het de bezoekers naar de zin te maken. Waarom eigenlijk? Een onderzoekje leverde voorspelbare antwoorden op: 'Zo kunnen we onze materialen onder de aandacht brengen', 'De docent kan een afgewogen keuze maken' en 'Het directe contact met de klant is uiterst waardevol en levert nieuwe ideeën op'. Belangstelling voor de uitgestalde waren was er inderdaad voldoende, bij sommige stands trad zelfs gedrang op, maar vanzelfsprekend uitsluitend in de pauzes.

Onder die belangstellenden is ook een enquête gehouden (bij zeven van de 400 deelnemers, een verantwoorde steekproef volgens de criteria van Maurice de Hond). De bezoekers waren wat minder eensgezind lovend dan de standhouders, maar een ruime meerderheid vond de leermiddelenmarkt een zinvolle aanvulling. Eén was hier op zoek naar een methode, drie gaven aan hiervoor presentemplaren te prefereren. Geen van de bevroegden zou een pure leermiddeldag bezoeken, 'maar het kleedt leuk aan', voegden sommigen daaraan toe. ◀

Tom Stroobach, De Rietlanden in Lelystad, penningmeester NVLM, lid van de Commissie Schnabel 2 inzake het nieuw examenprogramma Maatschappijwetenschappen.

'Als bestuurslid is het natuurlijk erg leuk om op deze dag de leden werkelijk te treffen. Het enthousiasme hier doet me vanzelfsprekend goed. De pilot voor het nieuwe examen Maatschappijwetenschappen komt nu echt van de grond, zowel op de havo als op het vwo. Daar wordt op dit moment ontzettend hard aan gewerkt. Ondanks het extra werk vind ik de wat meer gescheiden programma's voor de havo en het vwo een groot pluspunt, heel motiverend voor de leerlingen. Overstappers van de havo naar het vwo hoeven nu niet weer

helemaal hetzelfde programma te doen. Wel jammer dat een aantrekkelijk onderwerp als Criminaliteit bij het vwo is verdwenen, maar je kunt niet alles hebben.

De benadering van het nieuwe programma is echt nieuw, om vanuit de concept-contextinvalshoek maatschappelijke zaken te benaderen en te analyseren. Dat leidt tot grotere diepgang en samenhang. Hoe dat uitpakt, dat moet de pilot uitwijzen.'

Nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer spreekt op Docentenavond

Ombudsman waakt over behoorlijk bestuur

Lieke Meijs

Bij nationale ombudsman krijgt Lieke Meijs associaties met Marcel van Dam en Frits Bom, die op zoek gingen naar onrecht en arme burgers die niet voor zich zelf op kunnen komen. De Nationale Ombudsman is anno 2013 een institutie, die klachten over het bestuur behandelt: achter de persoon van die ombudsman staan substituut-ombudsmannen (of vrouwen) en 170 medewerkers.

Nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer (foto: Maartje Strijbis)

In een van de avondlezingen van de Docentendag licht Nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer toe dat het niet zozeer om benadeelde burgers gaat als wel om het toetsen van de behoorlijkheid van het bestuur. Van alle door de ombudsman gedane aanbevelingen wordt 90 procent overgenomen. Met andere woorden: hij zorgt voor een stevige correctie van het bestuur.

Gezag, geen macht

Het verschil tussen een rechter en een ombudsman ligt in het feit dat de uitspraak van de rechter bindend is en die van de ombudsman slechts een aanbeveling en dus dat een rechter macht heeft en een ombudsman alleen gezag kan hebben. Beiden doen echter onderzoek: de rechter naar de rechtmatigheid en de ombudsman naar de behoorlijkheid van bestuurlijke besluiten.

Ter illustratie van het werk van de ombudsman volgt hier een voorbeeld dat is ontleend aan de schuldenproblematiek. Een man is tengevolge van huwelijksproblemen in financiële problemen geraakt en heeft belasting-schulden en boetes openstaan. Elk van de instanties bij wie hij schulden heeft probeert de betreffende vordering te innen en voert de druk op met aanmaningen en hogere boetes. Dat is op zichzelf rechtmatig maar de instanties weten niet van elkaar welke acties ze ondernemen. Door de stapeling van aanmaningen en boetes verergeren de financiële problemen van de man, waardoor hij ook zijn huur en zijn ziektekostenverzekering niet meer kan betalen. Hij besluit tot een klacht die hij moet richten tot de instanties die vorderingen op hem hebben. Halen die klachten niets uit, dan kan hij zich tot de Nationale ombudsman wenden. De vraag die de ombudsman bij een dergelijke klacht stelt is: draagt de opstelling van de geldvorderende overheidsinstanties bij tot een aanvaardbaar eindresultaat? Indien die opstelling alleen maar tot verergering van het probleem kan leiden, zal het antwoord negatief zijn, hetgeen niet de bedoeling van behoorlijk bestuur kan zijn.

Ethiek

Behoorlijk bestuur heeft volgens Brenninkmeijer te maken met ethiek. Als in een gezin de kinderen niet te eten hebben, moet een externe begeleider niet een aanvraag voor hulp in drievoud indienen, waarop pas na drie maanden antwoord mag worden verwacht, maar moet er huishoudgeld voor boodschappen komen.

Vanuit welke ideologie worden keuzen gemaakt? In Oostenrijk zijn drie ombudsmannen benoemd, ieder vanuit een van de drie grote politieke partijen. Als twee van de drie ombudsmannen in een bepaald geval menen dat een bestuurlijke maatregel niet aan criteria van behoorlijkheid voldoet, dan wordt die maatregel als *onbehoorlijk bestuur* aangemerkt. In Nederland is de ombudsman evenwel onafhankelijk en moet wat *behoorlijk* wordt gevonden worden gedestilleerd uit dertig jaar van concrete gevallen waarover de ombudsman zich heeft gebogen. Jaarlijks voert de Nationale ombudsman uit eigen

beweging enkele onderzoeken uit naar structurele knelpunten in de relatie tussen overheid en burger. In 2012 gingen deze onderzoeken over onder andere vreemdelingendetentie, schuldhulpverlening, omgangsregelingen bij kinderen die onder toezicht staan, Q-koorts en overlijden tijdens detentie. Zaken waarover veel klachten binnenkwamen en die veel media-aandacht kregen.

Onderwijsinspectie

De zaal wil weten hoe het kan dat een parlementaire democratie een ombudsman nodig heeft; eenvoudig de regels toepassen kan een computersysteem toch ook? Volgens Brenninkmeijer gaat het om een conflict tussen de ratio van (steeds meer) gedetailleerde regelgeving en de emoties die daarbij loskomen. De overheid moet rekening houden met bijzondere situaties en niet slechts (en *rücksichtslos*) regels toepassen, zeker nu er minder hardheidsclausules zijn. Zo hoeft bij gezinshereniging de eis van inburgering niet te worden toegepast (daar bestaat een hardheidsclausule voor) maar de overheid doet het toch. Door één van de toehoorders van de lezing wordt de vergelijking gemaakt met de Onderwijsinspectie, die teveel met afvinklijstjes werkt en daarmee het onderwijs verkleutert. Brenninkmeijer vertelt de nieuwe staatsecretaris van Onderwijs Sander Dekker op bezoek te hebben gehad, die het ermee eens is dat het onderwijs te gejuridiseerd is geraakt. Het voorbeeld van een school die, ondanks 100 procent geslaagden door de Inspectie als zeer zwakke school werd beoordeeld, was daarvan een wrange illustratie. Kennelijk telt praktisch succes niet voor een dergelijke beoordeling en gaat het alleen om het voldoen aan talloze formele regels. Wie weet buigen Alex Brenninkmeijer en zijn medewerkers zich dit jaar over de vraag of het onderwijs onder onbehoorlijk bestuur lijdt. ◀

Wilt u op dit artikel reageren,
stuur dan een e-mail naar:
l.meijs@maatschappijenpolitiek.nl.

Wijsheid achteraf

Bij beleidsbeslissingen is een correcte inschatting van beoogde en niet-beoogde effecten essentieel. Dat maakt democratische politieke besluitvorming zo moeizaam en uiteindelijk altijd arbitrair. Elke beleidskeuze op het ene terrein heeft gevolgen op een of meer andere terreinen. Een politiek besluit lost geen problemen op, maar verplaatst ze, althans dat be-
weren tegenstanders en *slachtoffers* van een maatregel. Een even moeilijk te onderbouwen redenering overigens als die welke tot het besluit heeft geleid.

Bent u daar nog? Voorbeelden te over.

Bezuinigen op jeugdzorg? Tegenstanders: jeugdcriminaliteit verergert.

Bezuinigen op kinderopvang? Tegenstanders: minder werkende moeders.

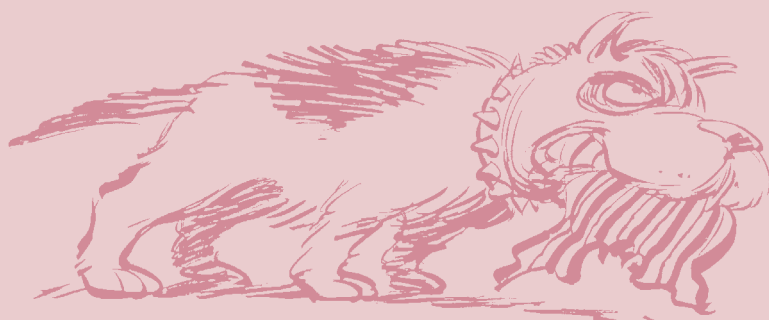
Probeer het maar eens, dat bezuinigen. Wat gebeurt er? Niets, behalve dat, door allerlei natuurlijke ontwikkelingen, de nog vitale grootouders worden ingeschakeld. Gevolg: opvoeding beter, criminaliteit omlaag, moeders blijven werken.

Een niet-beoogd gunstig effect, of helemaal geen effect? Zowel beleidsmakers als tegenstanders kregen ongelijk. Van David Eastons *A systems analysis of political life* heb ik opgestoken dat politieke *output*, bedoeld als oplossing voor een grief of probleem, dat bij *feed back* zelden of nooit blijkt te zijn.

Een politicus heeft niets aan deze kennis. Een sociaalwetenschapper ook niet. Beiden zijn immers meesters in wijsheid-achteraf.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Bespreking docentendaglezing van internationaal strafpleiter Geert-Jan Knoops

Internationaal recht werkt soms averechts

Wolter Blankert

Internationaal strafrecht komt tegemoet aan het gevoel voor rechtvaardigheid. De plegers van wandaden kunnen zich de rest van hun leven niet meer veilig wanen. Wrede dictators belanden uiteindelijk achter de tralies. Op de Docentendag Maatschappijleer betoogde de befaamde internationaal strafpleiter Geert-Jan Knoops dat het echter ook averechts kan werken of willekeurig kan uitpakken.

Geert-Jan Knoops heeft een afwisselende carrière achter de rug. Na de pabo te hebben doorlopen, besloot hij marinier te worden. 'Ik ben nog steeds marinier', zegt hij met kennelijke trots (reservist, luitenant-kolonel). Daarna maakte hij de overstap naar de advocatuur, waar hij snel naam maakte als strafpleiter. Vasthoudendheid (met veel cassatiezaken) werd zijn handelsmerk. Daarnaast ontpopte hij zich tot specialist in het internationale strafrecht, bekroond met een professoraat in Utrecht. Bovendien trad hij op als raadsman van verdachten bij verschillende internationale tribunaal, uit passie voor het internationale recht. Een strafzaak zonder een gedegen verdediging onttaardt immers in een farce.

Internationaal Strafhof

Bij zijn boeiende lezing wees Knoops als pleitbezorger van het internationaal recht op het belang ervan: 'de slachtoffers en de internationale rechtsorde krijgen enige genoegdoening' en het is een waarschuwing voor de toekomst (preventie). Daarom is het een vooruitgang dat verschillende internationale strafhoven van de grond zijn gekomen: voor Joegoslavië sinds 1993 in Den Haag, voor Sierra Leone sinds 2000 in Freetown (om veiligheidsredenen werd ex-president Taylor van Liberia in Leidschendam berecht - hij werd veroordeeld tot vijftig jaar gevangenisstraf) en voor Rwanda sinds 1994 in Arusha (Tanzania). In principe zouden deze *tijdelijke*, landgerichte, tribunaal tot het verleden moeten behoren met de komst van het

Geert-Jan Knoops voor het Vredespaleis waar het Internationaal Hof van Justitie zijn zetel heeft.

permanente 'Internationale Strafhof' in Den Haag dat in 2002 door de Verenigde Naties in het leven is geroepen. Dit hof behandelt in principe alle *nieuwe* zaken: misdaden gepleegd vanaf 2002. Dit onafhankelijke hof richt zich op de berechting van personen die worden verdacht van genocide, misdaden tegen de menselijkheid of oorlogsmisdaden, waar ter wereld ook gepleegd. Het Strafhof bedrijft grotendeels het Angelsaksische *Common law*. Dat houdt in dat alle bewijsstukken ter zitting worden besproken (tijdrovend, met tal van mogelijkheden om tijd te rekken) en beklaagden zelf als getuige kunnen optreden. Sterker dan in het Angelsaksische recht moet de openbare aanklager de waarheidsvinding centraal stellen en dus ook (eventuele) ontlastende verklaringen presenteren. In vergelijking tot het opsporingsapparaat en de aanklager beschikt de verdediging over beperkte middelen. De verdediging zal doorgaans een van de volgende verdedigingslijnen betrekken: gelijke gevallen zijn ongelijk behandeld (selectief vervolgingsbeleid, waarom de verdachte wel en een vergelijkbaar geval niet), slechts bevelen van bovenaf opgevolgd, overmacht of zelfverdediging. Daarnaast kan men proberen met een alibi de onschuld aan te tonen. Zo kan worden betoogd dat ondergeschikten of anderen buiten medeweten van de verdachte handelden (dus het tegendeel van slechts bevelen uitvoeren).

Twee maten

Bij het 'overall ter wereld' wringt de schoen. De Verenigde Staten, Rusland, China, India, Pakistan, Israël, Iran, Syrië en nog een handvol landen doen namelijk niet mee. Deze landen zullen dus geen onderdanen aan het Strafhof overdragen - het zijn met name landen die in een gewapend conflict zijn verwickeld of deelname daaraan niet uitsluiten. Daarom is het des te opmerkelijker dat de meeste leden van de Afrikaanse Unie er wel aan deelnemen (naast de landen van de Europese Unie en vrijwel alle landen in Latijns-Amerika), maar de landen in Afrika bezinnen zich meer en meer op hun deelname, nu ze zien dat de pijlen van het Internationaal Strafhof zich uitsluitend op hun werelddeel richten en dat daarbij selectief wordt opgetreden. De voornaamste verdachte in Soedan

bekleedt daar nog steeds een machtspositie. Het huidige bewind in Libië berecht de van misdaden verdachte aanhangers van het Khadafi-regime liever zelf (Libië kent de doodstraf, het Strafhof niet). Het Strafhof heeft zich daardoor moeite moeten getroosten om geschikte zaken te krijgen en daarbij gaat het niet om de meest aansprekende. Zo heeft het Strafhof zich op de in Ivoorkust bedreven wredeheden geworpen, toen president Laurent Gbagbo weigerde af te treden na de verkiezingsoverwinning van zijn rivaal Alassane Quattara. Ex-president Gbagbo werd voor het Strafhof gesleept, terwijl onderzoek inmiddels aantoonde dat de aanhang van Quattara zich aan grotere wredeheden heeft schuldig gemaakt. Zo dreigt het Internationale Strafhof in een van zijn eerste zaken *overwinnaarsrecht* te bedrijven, een verwijt dat ook het Joegoslavië-tribunaal al trof na de vrijspraak in hoger beroep van alle Kroatische hoofdverdachten. Deze nooit bedoelde eenzijdigheid bij de selectie van verdachten bevredigt het rechtsgevoel niet. Daarnaast moet men zich steeds afvragen of veroordelingen tot minder geweld leiden. Het zou ook averechts kunnen uitpakken, tot doorkruising van vredesoverleg of tot uiterst verzet van dictators in het nauw. Wat moet voorrang hebben, bestrafing of herstel van stabiliteit? Wegen de gigantische kosten voor enkele veroordelingen en het risico van een averechtse uitwerking op tegen de voordelen?

Congo

Tot zo ver de lezing van Geert-Jan Knoops. Hij is een (top)jurist, die geen uitspraken doet die hij niet volledig kan onderbouwen; zo staat hij ook bekend als deskundige op de televisie binnen diverse praatprogramma's. Toch roept zijn betoog de nodige vragen op. De grootste wredeheden in Afrika na 2002 zijn in Soedan en Congo bedreven. Soedan erkent het Strafhof niet en de Congolese regering heeft een paar rebellenleiders *aangegeven*. Voordat de voornaamste verdachte kon worden opgepakt, benoemde diezelfde regering hem tot generaal, als onderdeel van een (tijdelijke) wapenstilstand. De Congolese president motiveerde dit met: 'vrede moet boven berechting gaan': de meeste bondige verwoording van het dilemma van de mensenrechten.

Een andere rebellenleider is wel (tot veertien jaar cel) veroordeeld; het eerste vonnis van het Strafhof (2012). Het geweld in Congo heeft sinds 2002 tot meer slachtoffers geleid dan de genocide in Rwanda van 1994. Vast staat dat president Paul Kagame van Rwanda een stuwende kracht achter het geweld in het buurland is. In het Westen (en bij het Strafhof) geniet Kagame echter onschendbaarheid. Vanwege zijn redelijkheid tegenover de bedrivers van de genocide (een tribunaal, geen woeste vergelding; bovendien verleent hij medewerking aan het Strafhof als dit hem uitkomt) en vanwege de kundige wijze waarop hij Rwanda weer heeft opgebouwd (dankzij wijs beleid en veel hulp).

Conclusie

Het internationale strafrecht is een slangenkuil. Voor wredeheden geldt geen verjaring, maar weer wel voor misstappen tijdens de dekolonisatie door Engeland, Frankrijk of Nederland. Het uiteindelijk vervolgen van ex-dictators bevredigt het rechtsgevoel, maar geldt dat ook als een eerder luid en duidelijk afgekondigde amnestie met voeten wordt getreden? Waarom juichen wij de recente vervolging toe van handlangers van de Argentijnse dictator Jorge Videla voor lastig te bewijzen misdaden van veertig jaar terug, terwijl we een verzoek van Indonesië om bejaarden in Nederland in de kraag te vatten vast niet zouden waarden? Het zou dan moeten gaan om verdachten van misdragingen tijdens de politioene acties. Verder blijft steeds de vraag spelen welk doel welke middelen heiligt. *Drones* zaaien dood en verderf in dorpen in Afghanistan en Pakistan, maar op welke regel van het internationale recht wordt hier een beroep gedaan? Zelfverdediging? Is het denkbaar dat de opinie daarover in de toekomst zich zal wijzigen? In de praktijk lijkt het daarom uitgesloten geblijftdoekt internationaal recht te spreken, zeker zolang een groot aantal landen zich aan de jurisdictie van het Strafhof onttrekt. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
w.blankert@maatschappijpolitiek.nl.

NVLM Profiel- en Sector- Werkstuk WEDSTRIJD

DOE MEE!

Schrijf jij jouw sector- of profielwerkstuk bij maatschappijleer 2 of maatschappijwetenschappen? Stuur dan nu je werkstuk in en maak kans op een mooie prijs en een diner in de Euromast met een bekende Nederlander!

HOE KUN JE MEEDOEN?

Mail je werkstuk samen met het ingevulde deelnameformulier

voor 1 april 2013 naar: werkstuk@nvlm.nl

Deelnameformulieren zijn te vinden op de site.

MEER WETEN?

Kijk op www.nvlm.nl/wedstrijd of vraag aan je docent maatschappijleer of maatschappijwetenschappen.

Graafschap College

NHL
HOGESCHOOL

Universiteit Utrecht

vrije Universiteit amsterdam

Radboud
Universiteit
Nijmegen

rijksuniversiteit
 groningen

Hogeschool van Amsterdam

inholland
hogeschool

Erasmus
ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Informatiemarkt Docentendag

Wanneer op Facebook de foto's van de informatiemarkt worden bekeken is het gemakkelijk een vergelijking met de Huishoudbeurs te maken. Gelijkgestemden die, allen met het hetzelfde tasje, zich een weg banen langs de stands met daarachter enthousiaste voorlichters. Ondertussen doet de andere helft van de bezoekers zich tegoed aan de versnaperingen aan de overkant. In het midden komen de twee groepen elkaar tegen en is er ruimte om elkaar op interessante bevindingen te wijzen. Dat het gebouw van de Tweede Kamer een fantastische locatie voor de Docentendag is, is een van de meest gehoorde opmerkingen tijdens de lunch.

Materiaal

Dat er, volgens Harmieke Meijer, vaak dezelfde stands staan, is niet erg. Er is tijd om contact te onderhouden met de schrijvers en uitgevers van de verschillende methoden. Echte inhoudelijke vragen of opmerkingen worden per e-mail gesteld want daar is het nu wat te druk voor, maar er kan natuurlijk wel een exemplaar van een nieuwe methode of een nieuwe druk worden meegenomen. Wanneer mijn blik op de inhoud van haar tas valt, verontschuldigt zij zich en vertelt dat ze nu vooral haar collega's aan het bedienen is. Ondanks haar uitnodiging hebben die besloten de reis vanuit Drachten naar Den Haag niet te maken.

Dat mensen graag wat meenemen wordt ook duidelijk bij de stand van *Movies that Matter*. Dit initiatief van Amnesty International biedt de mogelijkheid om films met bijbehorend lesmateriaal te lenen. Ze zijn met een doos gratis exemplaren van de documentaire *T-shirt* en *Good Fortune* gekomen en in dit tempo lijken ze voor het einde van de middagpauze allemaal vergeven, in ruil voor de contactgegevens van de docent. *Movies that Matter* merkt dat meer mensen zich voor de nieuws-

Foto: Maartje Strijbis

brief inschrijven en natuurlijk neemt de naamsbekendheid toe. Docente Maatschappijwetenschappen Jeaol van Veldhuizen vertelt dat het haar motiveert om opnieuw aandacht aan het aanbod van hun films te besteden, maar ook om nog eens te kijken wat er nog in de kast staat: 'Het liefst had ik een week vrij om alle nieuwe ideeën en informatie te verwerken'.

Het liefst had ik een week vrij om alle ideeën en informatie te verwerken.

Uitgeverijen

Ook bij de uitgeverijen is men blij met de informatiemarkt. Er worden bij alle stands veel beoordelingsexemplaren meegegeven en vaak worden er ook adressen op mailinglists achtergelaten. Theo Rijpkema van uitgeverij Essener benadrukt dat het een goed moment is om de docenten die met hun methoden werken even te spreken: 'Je kunt een

paar vragen beantwoorden over de methode en je kunt docenten wijzen op de digitale extra's waarvan nog niet iedereen gebruikmaakt. Het leuke aan deze dag is dat je een gezicht bij een naam krijgt. Mensen zijn soms een beetje verbaasd dat hun mails door de schrijvers van de methoden worden beantwoord en dat juist zij de stand bemannen.'

Bij uitgeverij Seneca vertelt Marco Veldman dat er veel belangstelling is voor de nieuwe druk van hun methode: 'Daarnaast krijg je allerlei vragen over bijvoorbeeld het nieuwe examenprogramma Maatschappijwetenschappen voor havo en vwo of over methoden voor het mbo. Dat zet je wel aan het denken over de vraag of daar ook meer behoefte aan is'. Ook ziet hij een toename in de verkoop van boeken na de Docentendag: 'Vaak wordt aangegeven dat men Seneca van de Docentendag kent. Het is overigens wel jammer dat je er niet altijd aan toekomt om mensen wat langer te spreken, net als op school is de pauze zo maar weer voorbij', aldus Veldman. ◀

Koos Romkes

Zonder macht geen burgerschap

Coen Gelinck

Menno Hurenkamp, sociaalwetenschapper aan de Universiteit van Amsterdam, liet op de Docentendag blijken dat hij een duidelijke visie op burgerschapsvorming heeft. Hij ziet voor het onderwijs een belangrijke rol weggelegd om politiek (kritisch) burgerschap te bevorderen. Volgens Hurenkamp gebeurt dat nu nauwelijks; een observatie die niet door alle aanwezige docenten werd gedeeld. Ondanks de tegenwerpingen van veel docenten hield hij echter vast aan zijn standpunt: het is tijd om kritisch burgerschap verplicht te stellen, want met een lesje wereldreligies en wat uitleg over het verschil tussen actief en passief kiesrecht wordt geen kind omhoog op de ladder geholpen.

De interesse van Menno Hurenkamp in dit onderwerp werd gewekt toen hij in *Trouw* las dat leerlingen in Nederland volgens vergelijkend internationaal onderzoek bijna niets over burgerschap weten. Het zou zelfs slechter zijn gesteld met het burgerschap van Nederlandse leerlingen dan met het burgerschap van hun Russische leeftijdsgenoten. Omdat Hurenkamp zelf in Rusland heeft gewoond, stond voor hem als een paal boven water dat dat niet waar kon zijn. Het wantrouwen in de staat is in Rusland zo geïnternaliseerd, dat Nederlandse scholieren op dat vlak echt niet slechter kunnen scoren. Hoewel er op het onderzoek dus wel wat is aan te merken, was zijn belangstelling voor dit thema gewekt. Die werd nog eens aangewakkerd door het recente advies van de Onderwijsraad *Verder met burgerschap in het onderwijs*. De Onderwijsraad benadrukt daarin het belang van politiek burgerschap. Volgens Hurenkamp is dat maar goed ook. In de Nederlandse cultuur ligt de nadruk op sociaal burgerschap: geld inzamelen voor goede doelen en burgerinitiatieven op elke straat-

hoek. Met het politieke burgerschap is het slechter gesteld: bijna niemand wil gemeenteraadslid worden of bemoeit zich met inspraakprocedures.

Kritisch

Hurenkamp heeft echter ook kritiek op de Onderwijsraad. Zijn samenvatting van het advies luidt: 'burgerschap is belangrijk, maar we gaan er verder niet al teveel aan doen'. Dat vindt Hurenkamp onbegrijpelijk. De term *burgerschap* is als gevolg van immigratie en een falende overheid de afgelopen vijftien jaar ook in Nederland in de mode gekomen, maar er is bijzonder weinig discussie over de vraag hoe dat begrip moet worden ingevuld. Het blijkt in praktijk vooral over aanpassing en sociaal burgerschap te gaan: begrip hebben voor elkaar, de boel bij elkaar houden en normen en waarden. Het idee dat men samen met anderen de baas van het land is lijkt uit de definitie te zijn *weggeflitst*. Dat burgerschap alles met macht heeft te maken wordt ook in het onderwijs onvoldoende uitgedragen, maar die macht is er wel degelijk

- bij Google, Levi's en bij de televisie. Leerlingen moeten leren dat er instituties zijn die macht uitoefenen, en dat die macht niet alleen bij de Tweede Kamer ligt, maar ook op allerlei andere plekken. Er moet worden getoetst of de leerlingen zich daarvan bewust zijn. Daarnaast moeten leerlingen leren dat ze op basis van argumenten medestanders moeten zoeken.

Discussie

Men zou verwachten dat docenten Maatschappijleer met Hurenkamp instemmen. Politiek burgerschap is toch de kern van ons vak, en is het niet fijn dat ook mensen buiten het maatschappijleerwereldje van mening zijn dat politiek burgerschap belangrijk is en moet worden getoetst? De meeste aanwezigen voelden het betoog van Hurenkamp echter niet als steun in de rug. Zij zagen het als ongefundeerde kritiek op hun eigen functioneren. Wat Hurenkamp in het onderwijs wil bereiken gebeurt volgens hen al lang: in de klas worden debatten gevoerd en er worden debatwedstrijden georgani-

seerd. Ook vond een aantal docenten dat leerlingen niet alleen moet worden geleerd hoe ze politieke discussies kunnen winnen, maar ook dat ze niet altijd kunnen winnen en hoe ze met hun verlies moeten omgaan. Deze reactie van de docenten was voor Hurenkamp geen geruststelling. Natuurlijk wordt er op scholen gedebatteerd en moeten leerlingen leren dat ze een politieke lobby ook kunnen verliezen. Voor een groot deel van de leerlingen geldt echter dat ze van huis uit niet de middelen hebben meegekregen om dat debat te winnen of die lobby succesvol uit te voeren. Voor die groep leerlingen zou de school die rol moeten vervullen, zodat zij in staat zijn om net zoveel macht uit te oefenen als leerlingen uit een politiek betrokken nest; zodat ze tegenwicht kunnen bieden aan de instanties, politici en bedrijven die invloed op hen uitoefenen.

Gesprekken

Hurenkamp vertelde dat hij voor zijn nieuwe boek met een groot aantal verschillende mensen heeft gesproken. Voor veel van die mensen geldt dat ze geen rol in het publieke en politieke debat durven te spelen. Ze zijn bang om te worden uitgelachen en geloven

Menno Hurenkamp (foto: Maartje Strijbis)

niet dat ze invloed kunnen uitoefenen. Dan wordt vaak de conclusie getrokken dat politieke participatie voor deze mensen geen prioriteit heeft, omdat ze liever met een zak chips voor RTL4 zitten. Die conclusie mag echter niet worden getrokken. Deze grote groep mensen maakt een realistische inschatting van hun kansen. Ze schatten in dat het weinig zin heeft om zich tegen politieke instituties aan te bemoeien

of zich tegen organisaties en bedrijven die macht uitoefenen te verzetten. Het is de taak van het onderwijs om deze mensen bewust te maken van de macht die over hen wordt uitgeoefend en hen de middelen te geven om zelf invloed uit te kunnen oefenen. Als een leerling thuis een autoritaire opvoeding krijgt, waardoor hij niet leert om via onderhandelen zijn zin te krijgen, moet hem dat op school worden geleerd. Een hand geven, oogcontact maken en mensen laten uitspreken zijn niet alleen belangrijk in het kader van sociaal burgerschap, maar ook essentieel om politieke invloed uit te kunnen oefenen. Als hij dat op zijn zestiende niet leert, kan hij in zijn volwassen leven geen burger zijn. De visie van Hurenkamp mag dus als een uitdaging en een steun in de rug voor docenten Maatschappijleer worden gezien - en daarnaast ook als een oproep aan de bewindslieden op het Ministerie van Onderwijs om niet te blijven hangen in de vrijblijvendheid die de Onderwijsraad op dit terrein aan de dag legt. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: c.gelinck@maatschappijenpolitiek.nl.

(advertentie)

Gratis onderwijskrant Algemene Rekenkamer

Volgend jaar bestaat de Algemene Rekenkamer 200 jaar. Dit vieren ze met een prijsvraag voor scholieren: de leerling die het beste onderzoek voor de Rekenkamer bedenkt wint kaartjes voor een popfestival! Het winnende onderzoek wordt bovendien echt uitgevoerd.

Maar hoe bedenk je een goed onderzoeksvorstel? Bereid uw leerlingen voor met de Onderwijskrant Algemene Rekenkamer, voor bovenbouw havo en vwo. Hierin komt onder meer aan bod:

- waarom een rekenkamer noodzakelijk is in een democratie;
- hoe de Algemene Rekenkamer werkt; en
- wat 'rechtmatige en doelmatige besteding' van belastinggeld precies is.

200 ▶ 1814 - 2014

De onderwijskrant verschijnt begin april en is nu al te bestellen via www.primaonderwijs.nl/prodemos.

Nieuw nationalisme en nativisme

Hans van der Heijde

Na afloop van de docentendaglezing van Jan Willem Duyvendak, Nieuw nationalisme in Nederland, praat Hans van der Heijde in de Statenpassage nog even na met Tom Stroobach, docent en NVLM-penningmeester. Beiden zijn onder de indruk geraakt van Duyvendaks betoog. Stroobach: 'Met dat begrip nativisme heb je eindelijk iets in handen wat helder licht op de hele populismediscussie werpt'.

Mensen hebben er behoefte aan zich ergens thuis te kunnen voelen. Dat ergens (niet noodzakelijkerwijs maar één plek overigens) verandert, of het nu over micro- of hogere niveaus gaat. Die veranderingen kunnen tot gevolg hebben dat men zich daar minder goed thuisvoelt dan voorheen. Bijvoorbeeld de straat of de buurt, waar mensen uit vertrekken en wier plek door nieuwkomers wordt ingenomen. Dat woord *nieuwkomers* associeert menigeen met vreemdelingen uit andere landen en in dat licht bezien doemt ook het woord *integratie* onmiddellijk op. Integratie krijgt dan al snel de betekenis van aanpassing: aanpassing in die zin dat van die nieuwkomers wordt verlangd dat zij een kopie gaan vormen van degenen wier plek in de straat, buurt en stad ze hebben overgenomen. Koppeling van thuisgevoel en integratie impliceert dus een streven naar monoculturaliteit. Daarmee maakt het van burgerschap, als doel van integratie, een louter cultureel gedefinieerd begrip.

Homogeniteit

De overheid doet daar flink aan mee, bewijzen de laatste integratienota's en bewijzen ook beleidsdoelstellingen van een gemeente als Amsterdam. De hoofdstad heeft zich ten doel gesteld

het thuisgevoel van de Amsterdammers elk jaar met twee procent te verhogen!? Van mensen die zich blijvend in Nederland vestigen verlangen dat ze Nederlandse burgers worden, ligt voor de hand, maar wat wordt daarmee bedoeld? Als *burgerschap* als een louter cultureel begrip wordt gehanteerd, dan gaat het kennelijk niet zozeer om burgerschap als staatsburgerschap, maar om omarming van nationale, Nederlandse waarden. Die opvatting is, zonder grondig debat daarover, dominant geworden. Niemand (ook niet de Tweede Kamer tijdens de behandeling van de laatste integratienota van voormalig minister Piet Hein Donner) stelde de fundamentele vragen: is alleen al de vaststelling van het Nederlands zijn van bepaalde waarden een voldoende voorwaarde om van nieuwkomers te eisen dat ze die omarmen? Is het noodzakelijk dat een ieder, in Nederland gevestigd, nationale Nederlandse waarden deelt? Terwijl Nederland sinds de verzuiling cultureel gesproken homogener is dan ooit, moeten we kennelijk nog homogener worden. Ook de laatste plooiën van diversiteit moeten worden gladgestreken. In termen van thuisgevoel wordt van nieuwkomers verlangd dat ze als twee druppels water op onze familieleden gaan lijken.

Thuisgevoel

Hier zien we de overgang naar een nieuw nationalisme, gebaseerd op de opvatting dat Nederlandse waarden moeten worden verdedigd *omdat* ze Nederlands zijn - met paradoxale resultaten: tolerantie wordt beschouwd als een typisch Nederlandse waarde met een lange geschiedenis. Binnen dit nieuwe nationalisme betekent dat wat als intolerant wordt beschouwd, bijvoorbeeld de (orthodoxe) islam, dus niet mag worden getolereerd. In bredere zin gaat dat in dat nieuwe nationalisme op voor alles wat als bedreigend voor dat thuisgevoel wordt ervaren.

Thuisgevoel, opgevat als sociale emotie, lijkt inclusief: wie erbij wil horen, kan erbij horen, maar alleen als hij dezelfde waarden deelt. Jegens anderen, die dat niet doen, is het exclusief. Globalisering en immigratie brengen anderen, die dat niet doen, dichterbij. Dat dichterbij komen zijn velen gaan ervaren als zich niet meer zo goed thuis voelen als voorheen. Lang is het problematische van die tendens genegeerd. Waar het tot conflicten kwam en tot grimmig-afwijzende uitingen jegens nieuwkomers en hun nakomelingen, diende het stempel van racisme om de monden te snoeren en het probleem politiek onschadelijk te maken. Vaak sloeg en slaat dat verwijt

Jan Willem Duyvendak (foto: Maartje Strijbis)

van racisme echter de plank mis: het waren en zijn niet raskenmerken op grond waarvan werd afgewezen. Als mensen zich in hun thuisgevoel bedreigd voelen, zijn ze tot nativisme geneigd: 'Ik was hier het eerst, dus heb ik de oudste rechten en de oudste rechten horen de sterkste rechten te zijn'. Nu dat thuisgevoel en de gevoelde bedreiging daarvan zich als sociale emotie naar het niveau van de natie hebben opgewerkt en een centraal element van het nieuwe nationalisme zijn geworden, vertaalt zich dat bedreigde gevoel in een nativistisch nationalisme, aldus Duyvendak. *Wij* zijn trots op dat huis van de natie en zijn waarden, nu juist omdat het al zo lang ons huis is. TON, Trots op Nederland, 'Het Dorp is van Ons', 'Wij bouwen aan Onze wijk', 'Amsterdam is van de Amsterdammers', 'Geef Nederland terug aan de Nederlanders'; in allerlei leuzen en namen is dat nativisme terug te zien. Is dat primitief? Ja, met de nadruk op *primi*, eerste: *wij* waren hier het eerst en dus hebben *wij* de oudste rechten.

Wie zich tegen die opvatting keert, wordt weggezet als een cultuurrelativist, die weigert de eigen cultuur boven andere te stellen en dus niet trots op Nederlandse waarden is. Goed beschouwd is nativistisch nationalisme

echter juist zelf cultuurrelativistisch van aard: het vertrekt namelijk van het uitgangspunt dat elke natie recht op zijn eigen waarden heeft en daar bovendien trots op behoort te zijn.

Insluitend

Het onderscheid tussen racisme en nativisme is belangrijk. Racisme sluit mensen uit op grond van ras, een onveranderlijk kenmerk. Nativisme kan van uitsluitend insluitend worden, namelijk zodra in de uitgeslotene kenmerken worden (h)erkend die hem dichterbij de eigen huisgenoten brengen. Was het niet die onmiddellijk door iedereen gesignaleerde, aandoenlijke zachte *g* van Mauro die hem eigenlijk tot een van ons maakte en was dat er niet ook een duidelijke illustratie van dat burgerschap cultureel wordt gedefinieerd? Of Duyvendak dat ook zo heeft bedoeld, is de vraag, maar met de vaststelling dat burgerschap in het nieuwe, nativistische nationalisme cultureel wordt gedefinieerd, raakte hij aan de kern van de kwestie die Ernst Hirsch Ballin in zijn openingslezing naar voren bracht: behoren burgerrechten niet ook een mensenrecht te zijn? Maar men zou ook kunnen zeggen: als we zo trots op Nederland en op Nederlandse waarden (behoren te) zijn, moeten we dan niet ook trots

zijn op Artikel 1 van de Grondwet? Hoe men dat dan ook wendt of keert, daar zal nooit een rechtvaardiging in kunnen worden gelezen voor bevoorrechtiging van degenen die erop bogen zich *hier* als eersten te hebben gevestigd. Natuurlijk neemt dat allemaal niet weg dat een zich niet langer zo thuisvoelen van mensen op de plek die hen dat gevoel vroeger wel gaf, een sociaal probleem is. Zich thuis kunnen voelen is nu eenmaal een belangrijke sociale emotie. Sociale problemen behoren politieke problemen te worden: de overheid dient ze als zodanig te (h)erkennen en zich ermee bezig te houden. Populistische partijen doen dat al langer, andere partijen hebben wat later geconcludeerd dat ze er niet omheen kunnen - tot nog toe door mee te deinen in de nativistische golfslag. Duyvendaks betoog strekte zich niet, althans niet expliciet, uit tot de conclusie die ik hier trek, maar ik durf die toch wel aan: daarmee zouden we wel eens nog verder van huis kunnen raken. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Vitamine I: workshops voor vmbo-docenten

Politiek en vmbo

De meeste vmbo-leerlingen hebben weinig op met het thema Politiek. Veel leraren zoeken dan ook steeds weer naar manieren om dit examenonderdeel toch op een leuke manier en in hapklare brokken naar binnen te kunnen lepelen.

Tijdens de workshop op de Docentendag over Politiek en het vmbo werden tien ideeën gepresenteerd door twee medewerkers van ProDemos. Daaronder een aantal klassiekers, zoals de *Politieke bingo* en *Hoe komt een wet tot stand?*, maar ook enkele andere zeer bruikbare en leuke vindingen. Een leuke vondst, die op het eerste gezicht wat kinderlijk oogde, is de *Zoekplaat grondrechten*. In deze zoekplaat zijn dertien grondrechten

Voldoende Vitamine Inspiratie tijdens de Docentendag

terug te vinden. De leerlingen krijgen een beperkte hoeveelheid zoektijd, en zie: vaak als saai ervaren lesstof wordt ineens spannend.

Ook een mooi idee is *Een eigen politieke partij oprichten*. De leerlingen krijgen een aantal standpunten voorgelegd, waaruit ze een beperkte keuze moeten maken. Die keuze vormt daarna het politieke hart van hun nieuwe partij. Leerlingen bedenken een naam voor de partij en verwerken hun standpunten op een poster. De partij kiest een woordvoerder en deze presenteert tot slot aan de klas wat zijn/haar partij vindt.

Aan het einde van de workshop werd nog een partijtje *Petje op, petje af* gespeeld (eveneens een lesidee). Een vraag over het constituerend beraad

Een echte rechter tijdens de workshop (foto's: Maartje Strijbis)

bleek een echte *killer* te zijn. Van alle aanwezigen stonden na deze vraag nog maar drie docenten.

Aan het einde van de workshop kregen alle deelnemers een gids met alle tien lesideeën, uitgewerkt en wel. Voldoende vitamine I (inspiratie) voor de eigen lesvoorbereiding.

Rechtstaat en vmbo

In een zaaltje dat dienst deed als rechtszaal zaten de docenten opeengepakt bijeen. Ook hier zouden tien lesideeën worden voorgeschoteld. Te beginnen met een spelletje *Befje op, befje af*. Een afgeleide vorm van *Petje op, petje af*, maar voor de lespraktijk een ongelukkige woordkeuze. Vervolgens werd een klein toneelstuk opgevoerd over een meisje dat op haar Facebookpagina iemand van verkrachting beschuldigt - een leuke case en zeer bij de tijd! Echt interessant werd het toen bleek dat de rechter in dit stuk ook rechter van beroep was. De zaal raakte geïnspireerd en vuurde na het toneelstuk nog heel wat vragen over criminaliteit, straffen en rechtszaken af op deze rechter. Die werden uitvoerig beantwoord, met

als gevolg dat voor veel resterende lesideeën amper tijd overbleef. De deelnemers kregen die echter ook in uitgewerkte vorm in een gids mee. Hoe dan ook was het dankzij deze rechter een vruchtbare en interessante workshop. Volgend jaar op de Docentendag graag weer zo'n rechter dus. ◀

Beide gidsen zijn voor vijf euro bij ProDemos te bestellen.

Douwe van Domselaar

De werkwijze

Anique ter Welle

Probleem Gestuurd Onderwijs: kan dat wel in vwo-5?

In de ideale school gaat Probleem Gestuurd Onderwijs (PGO) als volgt: leerlingen krijgen een casus voorgelegd in de vorm van een (literaire) tekst, een artikel, een tabel of grafiek. Aan de hand van die casus formuleren leerlingen zelf een probleemstelling. Daarna volgt een intensieve speurtocht naar informatie, op basis waarvan de leerlingen uiteindelijk een gedegen antwoord op hun probleemstelling geven. Het geheel wordt afgesloten met een spetterende presentatie, waarin zowel vorm als inhoud als een huis staan.

Eigen netwerk

In mijn vwo-5-groep ging het onlangs zo: leerlingen kregen een prachtige, maar pittige tekst over Europese cultuur waar ze, in eerste instantie, maar heel weinig van begrepen. Ons advies (samen met een collega begeleidde ik een van de PGO-groepen) om de tekst op te delen en in tweetallen een gedeelte goed uit te spitten en vervolgens aan de hele groep uit te leggen, werd meteen opgevolgd. Nu ze de tekst beter begrepen lukte het om een probleemstelling te formuleren. De probleemstelling ging over het verschil in perceptie van de Europese cultuur tussen Europeanen enerzijds en niet-Europeanen anderzijds. Een middag speuren op internet leverde helaas weinig op. De leerlingen besloten daarop hun eigen, imposante (!) internationale netwerk aan te boren en ook de straat op te gaan om bijvoorbeeld toeristen te interviewen. Tot en met de laatste ochtend stroomden antwoorden binnen op vragen over hoe men buiten Europa tegen de Europese cultuur aankijkt. Dit vergeleken de leerlingen met hun eigen ideeën over Europese cultuur. De presentatie was in orde. Natuurlijk kan in drie dagen geen gedegen wetenschappelijk onderzoek worden uitgevoerd en in een paar uur niet de meest geweldige presentatie ooit uit de hoed worden getoverd, maar deze leerlingen hadden echt wat geleerd, stelden wij tevreden vast. Zowel inhoudelijk, als ook over deze manier van werken.

Vershil in motivatie

In een aantal andere groepjes ging het heel anders: leerlingen kregen een tekst, die ze niet begrepen, maar ook zeker niet wilden begrijpen. Aanmoedigingen van collega's om zich verder in de tekst te verdiepen werden in de wind geslagen. Een probleemstelling werd niet geformuleerd en in een aantal gevallen kwam er niet eens een vraag. Er werd lukraak wat informatie gezocht over het onderwerp van de tekst, dan wel over het vermeende onderwerp van de tekst. Aan het eind van de eerste dag waren deze leerlingen klaar. Het klusje was gedaan, vonden ze. Of het inhoudelijk ook nog iets voorstelde deed er eigenlijk niet toe. Nog snel werd even een presentatie in elkaar gedraaid en dat was het dan.

De reacties van docenten op dit PGO-project lopen dus nogal uiteen. Binnenkort gaan we het project evalueren. Ik hoop dat we het volgend jaar weer doen. Wellicht kunnen dan de verschillen in motivatie van dit jaar als PGO-casus dienen. ◀

Hogere denkvaardigheden

Het eerste pilotexamen voor de havo komt eraan. Op 22 mei buigen 280 havo-leerlingen van acht scholen zich over het nieuwe examen. Voor de leerlingen maakt het oud of nieuw niet zoveel uit, zij hebben geen weet van de verschillen met het oude programma. De pilotdocenten vragen zich echter af of ze de leerlingen wel voldoende hebben voorbereid op hetgeen hen te wachten staat. Onzeker is nog hoe anders het nieuwe examen in vergelijking met het reguliere examen zal zijn, al hebben het Cito en het College van Examens gemeld dat voor een geleidelijke weg van veranderingen is gekozen en dat hooguit de helft van de vragen zal verschillen met die van het reguliere examen.

Concept en context

Er zijn twee belangrijke doelstellingen in het nieuwe programma die tot veranderingen in het centraal examen leiden. Ten eerste de grondslag van het programma, de concept-contextbenadering. Het Cito heeft ernaar gestreefd van ongeveer de helft van de examenvragen contextvragen te maken en van de andere helft conceptvragen. Contextvragen zijn vragen naar de inhoud van de voorgeschreven context in een bepaald domein. Een voorbeeld van een contextvraag over het domein Samenlevingsvormen is:

In een gegeven tekst worden verschillende factoren besproken die de positie van arme gezinnen kunnen beïnvloeden. Je kunt hierbij onderscheid maken tussen positieverwerving en positietoewijzing. Geef van zowel positieverwerving als van positietoewijzing een voorbeeld uit de tekst. Leg bij beide voorbeelden uit waarom er sprake is van positieverwerving en positietoewijzing.

Conceptvragen zijn vragen waarbij leerlingen enkele van de 23 kernconcepten moeten toepassen of gebruiken. Deze kernconcepten hebben de leerlingen binnen een bepaalde context aangeleerd, maar op het examen moeten ze die (ook) in andere contexten kunnen toepassen. Dat is nieuw voor de leerlingen. Een voorbeeld van een conceptvraag over het kernconcept Socialisatie is:

Leg uit welke rol socialisatie bij het bevorderen van arbeidsparticipatie van vrouwen speelt. Ondersteun je uitleg met een passend citaat of gegeven uit tekst 2.

In het Cito-voorbeeldexamen voor de havo-pilot zijn 43 procent van de vragen conceptvragen en 57 procent contextvragen. Van de 23 kernconcepten kwamen er negen voor in het voorbeeldexamen.

Analyseren en evalueren

De tweede doelstelling in het nieuwe programma die tot veranderingen leidt betreft de beheersing van de stof op een hoger denkniveau. In de syllabus staat dat omschreven als 'niveau van analyseren en evalueren'. Bij analyseren gaat om het actief gebruiken van kennis: vinden van patronen, ontdekken van delen in grotere gehelen, leggen van verbanden (bijvoorbeeld tussen kernconcepten) en zoeken naar oorzaak-gevolgrelaties. Bij het evalueren gaat het om het trekken van onderbouwde conclusies of de vorming van een oordeel.

Een voorbeeld van een analysevraag in het voorbeeldpilotexamen (over het kernconcept Modernisering):

In tekst 1 zie je een aantal mijlpalen in het emancipatieproces van vrouwen. Zo begon de tweede feministische golf midden jaren zestig van de vorige eeuw, zie jaartal 1967. Het emancipatieproces van de afgelopen decennia is als een voorbeeld van modernisering te beschouwen. Welke twee aspecten van het moderniseringsproces zijn in het emancipatieproces van vrouwen te herkennen? Verwijs per aspect naar een eigen gekozen voorbeeld of naar een voorbeeld uit de teksten. Leg uit waarom elk voorbeeld bij het betreffende aspect van het moderniseringsproces past.

Van de 22 vragen uit het voorbeeldexamen zijn er acht die het Cito zelf typeert als 'beheersingsniveau analyseren' (43 procent van alle punten), waar bovenstaande vraag er één van is, één vraag evalueren betref en de andere dertien lagere beheersingsniveaus. Voor vwo is het voornemen meer vragen met betrekking tot die de hogere beheersingsniveaus te maken.

Alom wordt verzucht dat het niet meevalt om goede vragen op het gewenste niveau van analyseren te maken, en de antwoordmodellen worden er niet korter op. Tijdens een gastcollege voor pilotdocenten werd aan Paul Schnabel gevraagd wat nu precies analyseren is? Zijn antwoord luidde: 'Een zware term *analyseren*: leerlingen moeten een maatschappelijk verschijnsel begrijpelijk kunnen maken en laten zien dat ze dat op een sociologische en/of politicologische manier kunnen'.

In bijeenkomsten met de pilotscholen zijn leerlingenantwoorden op analysevragen in het schoolexamen bekeken, in de hoop scherper te krijgen wat fout is: fout in de zin van het ontberen van een sociologisch of politicologisch karakter.

Zoals gezegd, wordt er voor een geleidelijke weg van verandering gekozen. De landelijke invoering van het nieuwe programma staat gepland voor 2016 (vierde leerjaar), dus bij een eerste landelijk examen voor de havo in 2018 en voor het vwo in 2019. ◀

Lieke Meijs

(advertenties)

Bestel nu de Onderwijskrant over de troonopvolging!

Uw leerlingen maken voor de eerste keer in hun leven een troonswisseling mee. Een bijzondere gebeurtenis. Alle reden om hier in de klas aandacht aan te besteden. Met de Onderwijskrant van ProDemos kunt u er een leuke en leerzame les van maken. Er is een Onderwijskrant voor het (v)mbo en een voor havo-vwo.

Met de Onderwijskrant voor het (v)mbo leren leerlingen:

- wat er op 30 april 2013 gebeurt;
- wat een constitutionele monarchie is;
- dat er voor- en tegenstanders zijn van de monarchie;
- de stamboom van ons koningshuis.

Met de Onderwijskrant voor havo-vwo leren leerlingen over:

- de geschiedenis van de constitutionele monarchie;
- het Koninklijk Huis en de koninklijke familie;
- republikeinen en monarchisten;
- andere koninkrijken in de wereld

Ga naar www.prodemos.nl/onderwijskranttroonopvolging en bestel nu een pakket van 35 kranten.

Het roerloze leslokaal

Toen de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden zijn opleidingen nog in vele locaties, verspreid over de stad had ondergebracht en de lerarenopleiding haar gebouw niet met andere opleidingsinstituten deelde, beschikte Maatschappijleer nog over een eigen lokaal, volgestouwd met vakdidactisch materiaal en aangekleed met parafernalia, typisch voor Maatschappijleer: verkiezingsaffiches, organigrammen van de Europese Unie en de Verenigde Naties, wandplaten met de procedurele stappen van het wetgevend proces, u weet wel.

Maar een paar jaar geleden betrokken we een nieuw gebouw, een enorm glaspaleis opgetrokken rond de ingrijpend verbouwde locatie van de lerarenopleidingen. Concept: alles is van iedereen. Geen eigen lokalen meer, in beginsel ook geen eigen werkplekken meer, nou ja, afgezien dan van bestuurders, directeuren en hoofden. Dat concept is met succes door het personeel gesaboteerd door steeds in dezelfde ruimte te gaan zitten en daar veel eigen spullen in te zetten schiep elke vakgroep een, na enige tijd ook als zodanig gerespecteerd, eigen territorium. De eigen vaklokalen waren we evenwel kwijt. We zinnen nog op strategieën om de gecentraliseerde roosterdienst te dwingen opleidingen een eigen lokaal te gunnen.

Wat van iedereen is, is van niemand. Met alle negatieve gevolgen van dien, hadden we dat dan niet geleerd van het reëel existierende socialisme in het voormalige Oostblok? In de praktijk betekent het dat lokalen vaak worden achtergelaten met open ramen, brandende verlichting, zoemende beamers en dito digiborden. Duizenden kilowatts en kubieke meters aardgas worden verspild, op zichzelf al erg, maar voor een onderwijsinstelling ronduit schandelijk, dunkt me.

Kennelijk is ook het hogere management de hoge energierekening opgevallen. Op de schermen van de computers in de lokalen verschijnt nu na een poosje sluimerstand automatisch de melding 'Sluit na gebruik de pc af'. Voor het probleem dat veel docenten vergaten de verlichting van hun leslokaal uit te doen is voor een technologische oplossing gekozen. Je hoeft die niet meer aan te doen, noch uit: sensoren registreren beweging in het lokaal. Beweging? Dan gaan de lichten aan. Geen beweging? Dan gaan ze na enkele minuten vanzelf uit. Lichtknoppen zijn overbodig en dus verwijderd. Knap gevonden, maar wel een oplossing met een blinde vlek. Alle lokalen zijn uitgerust met pc's met internetverbinding en grote digiborden en die laatste moeten wel worden gebruikt, want de oude, met viltstift beschrijfbare borden zijn verwijderd (in sommige lokalen resteert nog een bordje van minder dan één vierkante meter). Die digiborden zijn slecht leesbaar als het lokaal erg licht is, bijvoorbeeld als de zon op de ramen staat. 'Dan draai je gewoon de zonwering naar beneden', zult u zeggen. Natuurlijk, maar dan gaan automatisch de lichten in het lokaal aan en raak je van de regen in de drup, tenzij de studenten volkomen roerloos in hun banken blijven zitten en de docent tot een levend standbeeld versteent. Had de werkvloer het management dan niet even kunnen waarschuwen en melden dat deze oplossing een nieuw probleem schept? Dat had gekund en zou ook vast zijn gebeurd als het management de moeite had genomen de werkvloer tijdig te vertellen dat het deze oplossing overwoog, in plaats van die na een vakantie te overrompelen met lokalen voorzien van sensoren en ontdaan van lichtknopjes.

Hans van der Heijde

Mijn lokaal

Geknipt

Brussel stimuleert Europees burgerschap

De Europese Unie (EU) heeft 2013 uitgeroepen tot het Europees Jaar van de burger. De bedoeling is dat burgers zich bewuster worden van hun rechten op het gebied van wonen, werken en reizen in de Unie. Dat bewustzijn is niet groot. Van EU-burgerschap - dat sinds 1993 bestaat naast het nationale burgerschap - heeft nauwelijks iemand gehoord, en nog geen 3 procent van de ruim 500 miljoen inwoners van de Unie maakt gebruik van de mogelijkheid om in een ander EU-land te werken. Europeanen blijken veel honkvaster dan Amerikanen.

Dit tot verdriet van hen die hopen dat de Europese Unie zich tot een soort Verenigde Staten van Europa ontwikkelt, zoals ook Europees commissaris Viviane Reding (foto), die dit jaar in alle lidstaten burgers opzoekt. Er is 1 miljoen euro uitgetrokken om de voordelen van het EU-burgerschap met 'campagnes en debat op nationaal, regionaal en lokaal niveau' uit te dragen. Geen megabedrag, maar de opzet gaat uit van de discutabele veronderstelling dat er *EU-burgers* en een *Europese identiteit* moeten worden gekweekt.

Bekeringsdrift is de makke van de Unie. Het gepreek over actief burgerschap werkt averechts. De meeste Europeanen vinden dat er niets mis

is met hun huidige identiteit. Laat Reding en haar collega's vooral praktische grensoverschrijdende problemen voor burgers oplossen en laten ze zich verder concentreren op het managen van de crisis die het resultaat is van al te hooggestemde ambities uit het verleden. Op nog meer Europese illusies zit geen burger te wachten.

(Bron: Carla Joosten in: *Elsevier*, 5 januari 2013)

Geen witte vlucht vmbo

Vmbo-scholen uit de randgemeenten rond Eindhoven trekken geen autochtone leerlingen uit Eindhoven. Integendeel: van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs in de regio gaat één op de drie in Eindhoven naar school.

Dit blijkt uit gegevens in de *Monitor voortgezet onderwijs 2012*. Het is de tweede keer dat deze driejaarlijkse scan van het voortgezet onderwijsveld in Eindhoven is gemaakt. Gemeente, provincie en de scholen werkten erin samen. Scholen en de gemeente hanteren de gegevens om te kunnen zien wat het succes van nieuw beleid is, of om trends te signaleren. Ook biedt de monitor handvatten voor het gesprek tussen onderwijs en gemeente.

Het gebeurt ook dat de cijfers vermoedens bevestigen of onderuit halen. Zoals bij de witte vlucht: de veronderstelling dat vmbo-scholen in de randgemeenten Eindhovense leerlingen trekken omdat hun ouders hen niet op een vmbo met veel allochtone kinderen willen zetten. Van de Eindhovense scholieren in het voortgezet onderwijs zit 95 procent op een school in de stad. Bij de overige 5 procent zitten zowel autochtone als allochtone kinderen. De meesten gaan naar scholen voor speciaal onderwijs buiten de stad. Andere gegevens uit de monitor: het aantal kinderen uit een gezin waar ook een andere taal wordt gesproken, neemt af: van 13,4 naar 11,6 procent. Het promoten van techniek of bètarichtingen binnen het onderwijs is deels succesvol. Op de havo en het vwo gaat het goed: het aantal jongens dat op de havo een bètaprofiel koos steeg van 16 procent in 2007

naar 34 procent in 2010. Het aantal havomeisjes aan de b-kant steeg maar liefst van 3 naar 22 procent. Op het vwo kiest zelfs 43 procent van de meisjes een bètaprofiel. Bij de jongens is dat 54 procent. Op de vmbo's neemt het aantal technieklerlingen nog niet toe.

(Bron: *Eindhovens Dagblad*, 19 januari 2013)

Michelin-ster voor excellente scholen

Een jaar lang mogen 52 scholen zich *excellent* noemen. De jury die over deze onderscheiding beslist, heeft hen uit 142 kandidaten gekozen. Het idee van deze *Michelinster voor het onderwijs* komt van voormalig minister van Onderwijs Marja van Bijsterveldt. Die wilde goede scholen de gelegenheid geven zich te onderscheiden, om zo ook andere scholen tot betere prestaties te stimuleren.

Een eerste vereiste om voor het predicaat *excellent* in aanmerking te komen, is dat een school goede resultaten boekt in de kernvakken: Nederlands, Engels en Wiskunde, maar ook andere vakken wegen mee.

In het voortgezet onderwijs krijgen scholen de *Michelinster* per schoolsoort: vmbo, havo of vwo. Dit jaar kregen 21 van die scholen de onderscheiding, één daarvan zelfs voor twee afdelingen.

Volgens juryvoorzitter Fons van Wieringen, oud-voorzitter van de Onderwijsraad, staan de onderscheiden scholen in alle delen van het land. In het voortgezet onderwijs zijn ook vier afdelingen voor de laagste leerweg in het vmbo uitgekozen. Wel opvallend is dat van de negen onderscheiden vwo-afdelingen zeven een zelfstandig gymnasium zijn.

De jury gaat nog twee jaar door en doet zo voorwerk voor de Onderwijsinspectie. Die deelt scholen nu nog in slechts twee categorieën in: voldoende en onvoldoende. Volgens het regeerakkoord moet zij straks ook bepalen welke scholen zich *goed* en *excellent* mogen noemen. 'Maar misschien bevalt de aanpak met een jury wel zo goed dat die ook in de toekomst excellente scholen blijft aanwijzen', zegt Van Wieringen.

(Bron: *Trouw*, 31 januari 2013)

Terugblik Docentendag

Het bestuur van de NVLM kijkt terug op een meer dan geslaagde Docentendag Maatschappijleer. In deze *Maatschappij & Politiek* kunt u meer over deze dag lezen. Dit jaar hadden we opnieuw de eer om te gast mogen zijn in de Tweede Kamer. Kamervoorzitter Anouchka van Miltenburg opende de dag in de plenaire zaal. Na een toespraak van onze voorzitter volgden twee inspirerende lezingen van Ernst Hirsch Ballin en Kustaw Bessems. Daags na de Docentendag, stond een verkorte versie van de lezing van Bessems in *de Volkskrant*. Via www.nvlm.nl kunt u zijn lezing nog eens nalezen.

Het middagprogramma werd gevuld met lezingen en presentaties. Net als vorig jaar in de Tweede Kamer en bij ProDemos, maar nu voor het eerst ook in de Eerste Kamer. Anders dan andere jaren was het moment van onze jaarvergadering. Deze vond plaats voorafgaand aan het avondprogramma op 31 januari. De opkomst was ongeveer hetzelfde als bij voorgaande jaarvergaderingen, die altijd aan het eind van de Docentendag werden gehouden. Het bestuur is van mening dat het de kwaliteit van de vergadering ten goede komt als we die niet plannen aan het eind van een volle en intensieve Docentendag, maar een dag eerder. De jaarvergadering, het avondprogramma (dit jaar met lezingen van Alex Brenninkmeijer en Geert-Jan Knoops en een rondleiding in de

Gevangenpoort) en het dagprogramma maken van de Docentendag een prachtige 24-uurshappening.

Brief aan staatssecretaris

In het voorjaar zal het kabinet reageren op het advies van de Onderwijsraad over burgerschap, dat vorig jaar verscheen. In die reactie zal het kabinet ook ingaan op de motie Kooiman cum suis. In die motie sprak de Tweede Kamer enige tijd geleden zijn zorg uit over de status van het vak Maatschappijleer, onder andere door het geringe en steeds afnemende aantal lesuren. Het NVLM-bestuur wilde niet afwachten tot de kabinetsreactie het licht zou zien, en heeft staatssecretaris van Onderwijs Sander Dekker een brief geschreven met onze kanttekeningen bij het advies van de Onderwijsraad.

De NVLM vindt het te prijzen dat de Onderwijsraad meer inhoudelijk richting aan het burgerschapsonderwijs geeft: burgerschap gaat over leven in een democratische samenleving. Vervolgens kiest de Onderwijsraad er echter voor geen eisen te stellen aan scholen als het om de invulling en de resultaten van het burgerschapsonderwijs gaat. Bij die keus heeft de NVLM vier kanttekeningen geplaatst:

- Er bereiken ons steeds vaker geluiden van scholen die het aantal uren voor Maatschappijleer halveren. Leerlingen krijgen nog maar één lesuur Maatschappijleer per week gedurende één schooljaar, terwijl het examenprogramma voor Maatschappijleer op vmbo, havo en vwo op twee lesuren per week is gebaseerd. Wij vragen de staatssecretaris ervoor te zorgen dat er niet verder op het - toch al zeer beperkte - aantal lesuren Maatschappijleer wordt beknibbeld.
- De resultaatverplichting voor burgerschap is in het mbo vervangen door een inspanningsverplichting, zodat daar alle seinen op rood staan als het om de positie van burgerschap gaat. De herinvoering van de resultaatverplichting is een voorwaarde voor goed burgerschapsonderwijs op het mbo.
- Uit onderzoek blijkt dat Burgerschap in het mbo het vak is dat het vaakst door onbevoegde docenten wordt gegeven. Ook in het voortgezet onderwijs wordt Maatschappijleer in

meer dan 35 procent van de lessen gegeven door docenten die niet bevoegd zijn, terwijl dit percentage bij vakken als Geschiedenis en Aardrijkskunde tussen de 15 en 20 procent ligt. We verzoeken de staatssecretaris daarom bij scholen af te dwingen dat zij Burgerschap en Maatschappijleer door bevoegde docenten laten geven.

- Maatschappijleer telt op havo en vwo mee in het combinatiecijfer. De NVLM vraagt de inzet van de staatssecretaris om weer een volwaardig cijfer voor Maatschappijleer mogelijk te maken, dat gewoon op de eindlijst voor het examen meetelt.

Nieuwe aspirant-bestuursleden

Sinds de Docentendag draaien twee nieuwe aspirant-bestuursleden mee in het NVLM-bestuur: Melissa van Melle en Erik Cardinaals. Het bestuur heet hen van harte welkom, u zult in de toekomst zeker meer van hen horen.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvlm.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter

e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Felix van Vugt, secretaris

Amaliastraat 50

3522 AW Utrecht

telefoon: 06-16431651

e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Rierner Bouwmeester

riernerbouwmeester@nvlm.nl

Ruth Esselink

e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Hetty Schepers

e-mail: hettyschepers@nvlm.nl

Aukje Schrijver

e-mail: aukjeschrijver@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

Democratieposter

De poster over democratie van Teleblik behandelt een groot aantal onderwerpen rond democratie en staatsinrichting. De poster legt onder meer uit hoe de vorming van het parlement werkt, wat abdicatie precies betekent en hoe wetten tot stand komen. De poster en de verwijzingen naar ondersteunend materiaal van Teleblik zijn te gebruiken voor de vakken Maatschappijleer en Geschiedenis. Op de website van Teleblik worden alle begrippen uitgelegd door middel van *Teleblikvideo's* en wordt de actualiteit besproken. Ook kan het kabinet up-to-date worden gehouden door de ministers en het staatshoofd uit te printen en op de poster te plakken! Op de website vind je alle ministers en het (nieuwe) staatshoofd. De *Democratieposter* is gratis te bestellen bij Teleblik. Informatie: www.teleblik.nl

Nieuws in de klas

Nieuws in de klas helpt docenten om nieuwsmedia in hun lesprogramma te verwerken. *Nieuws in de klas* zet nieuwsmedia in als lesinstrument voor taalvaardigheid, mediawijsheid en burgerschap. Hiertoe coördineert *Nieuws in de klas* de Nieuwsservice. De Nieuwsservice (voorheen: Krantenservice) wordt mogelijk gemaakt door de nieuwsbedrijven die zijn aangesloten bij brancheorganisatie NDP Nieuwsmedia. Zij stellen hun titels kosteloos beschikbaar aan het onderwijs. Informatie: www.nieuwsindeklas.nl

Prijsvraag rekenkameronderzoek?

De Algemene Rekenkamer bestaat 200 jaar. Dit wordt gevierd met een prijsvraag voor scholieren. Wie bedenkt het beste onderwerp voor een rekenkameronderzoek? Het winnende onderzoek zal daadwerkelijk worden uitgevoerd. Bovendien ontvangen de winnaars gratis kaarten voor een popfestival. Om uw leerlingen goed voor te bereiden op het bedenken van een onderzoeksvoorstel maakt ProDemos - Huis voor democratie en rechtsstaat in samenwerking met de Algemene Rekenkamer een gratis onderwijskrant voor de havo/vwo-bovenbouw: waarom is een rekenkamer noodzakelijk in een democratie, wat doet de Rekenkamer en welke onderzoeken worden er gedaan? Dat en meer komt aan bod in de *Onderwijskrant Algemene Rekenkamer*.

De onderwijskrant wordt geleverd in pakketten van 35 stuks en verschijnt begin april en is te bestellen via: www.primaonderwijs.nl/prodemos

Community Maatschappijleer

De website van de community Maatschappijleer op Digischool is vernieuwd. De community is overgestapt op een compleet nieuw systeem. Ook de nieuwsbrieven, het forum en de leermiddelendatabase (*Wikiwijs*) worden vernieuwd.

De community Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen is een initiatief van de Digitale School en heeft als doel iedereen die bij deze vakken is betrokken een platform te bieden en nader bij elkaar te brengen. Leden krijgen de maandelijkse nieuwsbrief en kunnen gebruik maken van de leermiddelendatabase en de online toetsenbank. Aanmelden en informatie: www.maatschappijleer.vakcommunity.nl

**Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 29 april 2013.**

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Douwe van Domselaar, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Ron Zijlmans

Omslagfoto

Maartje Strijbis

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementenprijzen M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vernenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk.

In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever,

telefoon 070 7570200.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

De Tweede Kamer in de klas

Hoe leg je democratie en politiek uit in de klas? Door in debat te gaan. De Tweede Kamer organiseert gratis workshops voor docenten geschiedenis en maatschappijleer. Tijdens de workshop getiteld 'Kamerdebat in de klas' krijgt u een rondleiding door het parlamentsgebouw en gaat u aan de slag met de debatvorm zoals die in de Tweede Kamer wordt gehanteerd. Deze debatvorm kunt u in uw eigen lessen gebruiken om leerlingen spelenderwijs duidelijk te maken wat democratie inhoudt en hoe politiek werkt

Kijk voor meer informatie en de beschikbare data op www.tweedekamer.nl > Voor het onderwijs > Kamerdebat in de klas.

Wilt u zich aanmelden? Mail dan naar debatteren@tweedekamer.nl.

